

انتخاب همسر مطلوب و نقش آن در کارآمدی خانواده

حجت‌الاسلام والمسلمین دکتر محمد مهدی صفورایی پاریزی *

چکیده

انتخاب همسر یکی از حساس‌ترین رویدادهای دوران جوانی است و معمولاً فرد را در تعیین ملاک‌های معتبر و لازم و تطبیق ملاک‌ها بر فرد مورد نظر و تصمیم‌گیری نهایی دچار نوعی بحران و تعارض می‌کند. معیارها، ملاک‌ها و ویژگی‌هایی که در انتخاب همسر باید در نظر گرفته شود دو دسته‌اند: الف. ملاک‌هایی که جزء ارکان زندگی سعادت‌مندان و خانواده‌ی کارآمد هستند؛ ب. ملاک‌هایی که شرط کمال هستند. ملاک‌هایی که در این نوشتار به توضیح آنها پرداخته شده است، عبارت‌اند از: ۱. ایمان و باورهای صحیح؛ ۲. تقوا؛ ۳. خلق نیکو؛ ۴. سلامت جسمانی و روانی؛ ۵. اصالت خانوادگی؛ ۶. زیبایی ظاهری و میل و علاقه؛ ۷. برخورداری از دانش؛ ۸. تناسب زن و شوهر و صفات ویژه‌ی دختر.

واژگان کلیدی: انتخاب، همسرگزینی، ملاک و معیار، ازدواج، آموزه‌ی

دینی.

*. عضو هیئت علمی جامعه‌المصطفیٰ العالمیه.

مقدمه

هیچ سیستمی ناگهانی پدید نمی‌آید، بلکه برای شکل‌گیری هر سیستم، مقدمات و مراحل پیموده می‌شود و در نهایت، با کنار هم قرار گرفتن جزئیات، خرده‌سیستم‌ها و برقراری تعامل آنها می‌توان گفت که مجموعه‌ای مرتبط و هماهنگ به وجود آمده است. به همین ترتیب، خانواده نیز مراحل متعددی را پشت سر می‌گذارد تا «مجموعه» شود. نخستین مرحله در تشکیل خانواده، انتخاب و گزینش همسر مطلوب است. این مرحله از مهم‌ترین مراحل زندگی هر فردی به شمار می‌رود و لازم است با دقت کافی انجام شود، زیرا فرد تقریباً تا پایان عمر، باید پی‌آمدهای انتخاب خود را بپذیرد و بخش عمده‌ای از کارآمدی خانواده، در گرو انتخابی اصلح و مطلوب است. در عین حال، انتخاب همسر، یکی از حساس‌ترین و فشارزاترین رویدادهای دوران جوانی است و فرد را معمولاً در تعیین ملاک‌های معتبر و لازم و تطبیق ملاک‌ها بر فرد مورد نظر و تصمیم‌گیری نهایی دچار نوعی بحران و تعارض می‌کند. به همین دلیل، **امام صادق 7** می‌فرمایند:

کسی که قصد ازدواج و تشکیل خانواده دارد، لازم است خود را در پناه خدا قرار دهد و دو رکعت نماز بگزارد و حمد و ثنای خدا بگوید و این چنین دعا کند:

خداوندا، من تصمیم به ازدواج و تشکیل خانواده گرفته‌ام. همسری نصیبم کن که از نظر جسم و اخلاق نیکوترین باشد، دامنی پاک و بی‌آلایش داشته و حیثیت وجود خود و مال و دارایی من را نگاهدار باشد. از نظر رزق، وسعت روزی و از نظر برکت، فزاینده‌تر باشد. خداوندا، از او برای من فرزندی پاک‌سرشت مقدر فرما؛ فرزندی که برای من در زندگانی و پس از مرگ، خلفی شایسته باشد.^۱

۱. نوری، حسین، مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، ج ۶، ص ۶۲۳.

توصیه‌ی معصومان : به چنین دعایی، نشان می‌دهد که انتخاب همسر چندان ساده نیست و برای آن که به خوبی انجام شود و زیربنای اساسی خانواده‌ای کارآمد را پی‌ریزی کند، نیازمند یاری خداوند متعال می‌باشد. همچنین جوان را متوجه می‌سازد که لازم است برای انتخاب همسر همه‌جانبه‌نگری را فراموش نکند و حتماً جنبه‌های مادی و معنوی را در این فرآیند در نظر داشته باشد تا زمینه‌ی سعادت و خوشبختی دنیا و آخرت فرد فراهم شود.

در آموزه‌های اسلامی، توصیه‌های عملی برای انتخاب مطلوب ارائه شده است که به مهم‌ترین آنها اشاره می‌شود. معیارها، ملاک‌ها و ویژگی‌هایی که در انتخاب همسر باید در نظر گرفته شود، دو دسته‌اند:

الف. ملاک‌هایی که جزو ارکان زندگی سعادت‌مندان و خانواده‌ی کارآمد هستند و شرط مطلق، لازم و تخلف‌ناپذیر برشمرده می‌شوند. ایمان و باورهای درست، شرط لازم و تخلف‌ناپذیر انتخاب همسر است.

ب. ملاک‌هایی که شرط کمال هستند و برای بهتر و کامل‌تر شدن زندگی و تشکیل خانواده‌ی کارآمد مورد توجه قرار می‌گیرند. این ویژگی‌ها نسبی‌اند و بیشتر به سلیقه و موقعیت افراد بستگی دارند؛ ویژگی‌هایی مانند زیبایی، علم و سواد، شرافت خانوادگی، تناسب فرهنگی، اقتصادی و مذهبی از این قبیل‌اند.

سزاوار است به نقش این ملاک‌ها در خلق ارزش‌هایی توجه نماییم که توجه مؤمنان به آنها، به منزله‌ی ارزش‌ها و زیربنای فکری است و برخورداری هرچه بیشتر از این ملاک‌ها، به نزدیک شدن به خانواده‌ی آرمانی کمک می‌کند. در حقیقت، در جامعه‌ی اسلامی، دعاها و ملاک‌های گزینش همسر، که در آیات و روایات آمده است، فرهنگ ویژه‌ای به وجود آورده است و در نتیجه، ملاک‌های کارآمدی و ایده‌آل‌بودن را در همسر و به وجود آوردن خانواده‌ی آرمانی ترسیم و تسهیل می‌کند. در جوامعی که چنین ملاک‌هایی رواج ندارد، خانواده‌ها به سمت و سوی خاصی جهت‌گیری نمی‌کنند

و در راه و مسیر خاصی رشد نمی‌یابند؛ بنابراین توجه به این میراث گران‌بها، به عنوان دارایی اجتماعی مؤمنان و عامل شکل‌دهنده و محرک شکل‌گیری خانواده به سوی چنین ملاک‌هایی - چه هنگام تربیت فرزندان و آماده ساختن آنها توسط والدین برای تشکیل خانواده و چه از سوی متقاضیان تشکیل خانواده و ازدواج- از اهمیت بالایی برخوردار است.

ملاک‌های همسر مطلوب

ملاک‌ها در شکل‌دهی همسر آرمانی و خانواده‌ی کارآمد در ذهن‌ها و تأثیر عملی آن در شکل‌گیری خانواده، می‌تواند شاخصی عام در جوامع مختلف برای شکل گرفتن خانواده‌ی کارآمد به شمار آید. بر اساس این، توجه افراد و خرده‌فرهنگ‌ها در فرهنگ عام اسلامی به این ملاک‌ها، می‌تواند جهت‌نمایی برای حرکت به سوی خانواده‌ای کارآمد به شمار رود و کارآمدی خانواده را تضمین کند. در آموزه‌های اسلامی، ملاک‌هایی برای انتخاب همسر مطلوب ارائه شده است که به مهم‌ترین آنها اشاره می‌شود.

۱. ایمان و باورهای صحیح

ایمان^۱ و باورهای دینی به عنوان نگرش اصلی و محوری، مستقیم و غیرمستقیم بر همه‌ی ابعاد شخصیت فرد مانند هدف زندگی، ابعاد اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی زندگی و دیدگاه‌های فرد به شغل، ازدواج، تحصیل و حتی جنبه‌های جزئی‌تری مانند

---

۱. ایمان عبارت است از پذیرایی و قبول مخصوصی از ناحیه‌ی نفس نسبت به آنچه قبول کرده است؛ قبولی که باعث شود نفس در برابر آن ادراک و آثاری که اقتضا دارد، تسلیم شود. علامت این تسلیم و قبول آن است که سایر قوا و جوارح آدمی نیز آن را قبول نموده، مانند خود نفس در برابرش تسلیم شود. هرگاه این ایمان نسبت به خدا باشد، آن را «ایمان به خدا» می‌گویند. ایمان به خدا، که همان اعتقاد قلبی و انجام دادن اعمال صالح است، صفات دیگری را نیز در روح مؤمن به وجود می‌آورد و براساس شدت و ضعف ایمان، صفات نیز شدت و ضعف پیدا می‌کند و همین صفات، تعیین‌کننده‌ی رفتارهای انسان در زندگی فردی و اجتماعی و مادی و معنوی هستند. (طباطبایی، ۱۳۸۰ش)

تفریحات، علایق و ترجیحات رفتاری در زندگی اثرگذار است؛^۱ از این رو، ایمان و باورهای دینی درست مهم‌ترین و اساسی‌ترین ویژگی همسر مطلوب به شمار می‌رود. این ویژگی ملاک مطلق^۲ و تخلف‌ناپذیر می‌باشد و در همه‌ی شرایط، زمان‌ها و مکان‌ها ضروری است؛ از این رو، اگر فردی از ایمان و باورهای دینی در حد مناسب برخوردار نباشد، گزینه‌ای مطلوب برای ازدواج نیست و فاقد شرایط به شمار می‌رود. براساس آیه‌ی ۲۲۱ سوره‌ی بقره،^۳ ازدواج با افراد بی‌ایمان، فرد را از سعادت اخروی بازمی‌دارد و چنین ازدواجی نباید انجام شود.

خداوند متعال در این آیه‌ی شریفه می‌فرماید:

زنان مشرک را تا ایمان نیاورده‌اند، به زنی مگیرید و کنیز مؤمن بهتر از آزادزن مشرک است، هرچند زیبایی او شما را به شگفت آورد و به مردان مشرک تا ایمان نیاورده‌اند، زن مؤمن ندهید و برده‌ی مؤمن بهتر از مرد آزاد مشرک است، هرچند شما را به شگفت آورد. آنان شما را به سوی آتش فرامی‌خوانند و خداوند شما را به بهشت و آمرزش می‌خواند...^۴

طبق مضمون و تفسیر این آیه و روایات^۵ ائمه‌ی معصوم، شرط ایمان در ازدواج و انتخاب همسر، مطلق است و هرچند فرد مورد نظر تمام ویژگی‌های مطلوب و مثبت دیگر را داشته باشد، ولی ایمان نداشته باشد، فاقد شرط است و ازدواج با او ممنوع می‌باشد. کسی که پایبند به دین نیست، هیچ تضمینی وجود ندارد که پایبند به رعایت

۱. آذربایجانی، مسعود و دیگران، روان‌شناسی اجتماعی با نگرش به منابع اسلامی، ص ۱۶۲.

۲. «الطَّيِّبَاتُ لِلطَّيِّبِينَ وَالطَّيِّبُونَ لِلطَّيِّبَاتِ». نور: ۲۶.

۳. «وَلَا تَنْكِحُوا الْمُشْرِكَةَ حَتَّىٰ تُؤْمِنَ وَلَا أُمَّةً مُّؤْمِنَةً حَتَّىٰ تُؤْمِنَ وَلَا تَنْكِحُوا الْمُشْرِكِينَ حَتَّىٰ يُؤْمِنُوا وَلَعَبْدٌ مُّؤْمِنٌ خَيْرٌ مِّنْ مُّشْرِكٍ وَلَوْ أَعْجَبَكُمْ أُولَٰئِكَ يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ وَاللَّهِ يَدْعُو إِلَى الْجَنَّةِ وَالْمَغْفِرَةِ بِإِذْنِهِ وَيُبَيِّنُ آيَاتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ». (بقره: ۲۲۱).

۴. بقره: ۲۲۱.

۵. «علیکم بذات الدین»، (حر عاملی، وسائل الشیعه، ج ۱۴، ص ۳۱).

حقوق همسر و زندگی مشترک باشد. این ویژگی مختص اسلام نیست، بلکه در همه‌ی دنیا، اعتقادات دینی از مهم‌ترین عوامل مؤثر در انتخاب همسر می‌باشد، به طوری که بیش از ۹۸ درصد ازدواج‌ها بین یهودیان، ۹۳ درصد ازدواج‌ها بین کاتولیک‌ها و بیش از ۷۴ درصد بین پروتستان‌ها، درون دینی است.^۱

البته اگر هر دو زوج بی‌دین یا به قوانین دینی بی‌توجه و بی‌قید باشند، ممکن است بتوانند یکدیگر را براساس ناباوری‌ها و باورهای نادرست خود تحمل کنند و در کنار هم زندگی نمایند، ولی زندگی آنان سعادت‌مندانه و مورد رضایت الهی نخواهد بود، زیرا فراموش کردن خداوند و دستوراتش سبب می‌شود که خداوند نیز به انسان توجه نداشته باشد.

۲. تقوا

حقیقت تقوا، پرهیز از گناه و نافرمانی خداوند و انجام فرامین و دستوره‌ای الهی است. امام صادق 7 در تفسیر تقوا می‌فرماید:

«تقوا انسان را از آنچه خداوند نهی کرده‌است، باز می‌دارد و به آنچه خداوند دستور داده انجام دهد، عمل می‌کند».^۲

ازدواج با کسی که تقوا ندارد و آشکار مرتکب گناهانی مانند روابط نامشروع جنسی و شراب‌خواری می‌شود، نادرست است و چنین فردی نمی‌تواند خانواده‌ای کارآمد را بنیان بگذارد. تقوا در ایجاد روابط مطلوب بین همسران و فرزندان تأثیر جدی دارد؛ برای نمونه، در تعالیم دینی می‌خوانیم که فرد متقی حتی اگر ناسازگاری هم پیش بیاید، به همسر خود ظلم نخواهد کرد.^۳ این ویژگی مورد توجه جدی تعالیم دینی قرار

۱. ساروخانی، باقر، مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی خانواده، ص ۶۲.

۲. قال الصادق 7 فی تفسیر التقوی: «ان لا یفقدک الله حیث امرک و لا یراک حیث نهاک». (بحارالانوار، ج ۶۷، ص ۲۸۵).

۳. زوجها من یتقی الله فان احبها اکرمها و ان ابغضها لم یظلمها، (فرید تنکابنی، /حدیث، ج ۱، ص ۱۷۷).

گرفته و به مؤمنان توصیه شده است در صورتی که فرد از آن برخوردار نباشد، او را به همسری برنگزینند.^۱

تقوا دارای مراتب گوناگون است و مؤمنان به میزان تلاش خود به مرتبه‌ای از آن دست می‌یابند؛ دارا بودن پایین‌ترین سطح و مرتبه‌ی تقوا که انجام واجبات و ترک محرّمات الهی است، بر همه واجب است و برای انتخاب همسر مطلوب، که جزو عموم مردم است نیز واجب و جزو شرایط انتخاب است.

۳. خلق نیکو

بنای مستحکم زندگی، بر سازگاری، تفاهم و همکاری، تعامل مناسب و مدارای^۲ با یکدیگر استوار است^۳ و این رفتارها فقط در پرتو ویژگی حسن خلق شکل می‌گیرد و ادامه می‌یابد. در حدیثی از امام صادق ع درباره‌ی تعریف فرد دارای حسن خلق پرسیده شد و حضرت ع فرمودند که فردی حسن خلق دارد که:

«با تو رفتار نرم داشته باشد، خوش کلام باشد و با گشاده‌رویی با تو برخورد کند»^۴ در تعالیم اسلامی آمده است فردی که حسن خلق ندارد، همسری مطلوب نیست و به همین دلیل ائمه‌ی طاهریں : ما را به صراحت از ازدواج با افراد بدخلق نهی کرده‌اند.^۵ همچنین در روایات اسلامی، حسن خلق یکی از ارکان اساسی ایمان و اسباب کمال برشمرده شده است^۶ و بداخلاقی نشانه‌ی ضعف ایمان به شمار می‌آید. اخلاق

۱. لا یتزوج شارب الخمر فانّ من فعلها فکاتما قاده‌ا الی الزنا، (بحار الانوار، ج ۶۶، ص ۴۰۷).

۲. حسن خلق یداری به الناس، (همان، ج ۶۶، ص ۳۸۶).

۳. حسن خلق یعیش به الناس، (همان، ج ۶۶، ص ۴۰۴).

۴. عن ابن محجوب عن بعض أصحابه عن أبي عبد الله ع قال قلت ما حدّ حسن الخلق، قال: «تُلبُّنُ جَنَاحَكَ وَ تُطِيبُ كَلَامَكَ وَ تَلْقَى أَحَاكَ بِبِشْرِ حَسَنٍ». (همان، ج ۷۱، ص ۱۷۱).

۵. ... قال کتبت الی ابی الحسن الرضا ع : انّ لی قرابة قد خطب الیّ و فی خلقه سوء، قال لا تزوجه ان کان سیئ الخلق، (وسائل الشیعه، ج ۱۴، ص ۵۴).

۶. اربع من کنّ فیہ کمل اسلامه ... و حسن خلقه مع اهله، (بحار الانوار، ج ۷۲، ص ۹۳؛) ان اکمل المومنین ایماً احسنهم خلقاً، (همان، ج ۶۸، ص ۳۸۹).

نامناسب موجب می‌شود فرد در ویژگی ایمان نیز نقص داشته باشد و سبب بی‌ایمانی نیز شود. همچنین رسول گرامی اسلام ^۹ ایمان، دین‌داری و حسن خلق را در کنار هم قرار داده و بر ازدواج با کسی که این دو شرط را دارد، تأکید کرده و فرموده است: «با کسی که اخلاق و دینش مورد پسند باشد، ازدواج کنید»^۱. بنابراین در صورتی که فرد از حسن خلق برخوردار نباشد، نمی‌تواند کارآمدی خانواده را تضمین کند. همچنین اعضای خانواده در راه رسیدن به کمال و بالندگی دچار اختلال و ضعف می‌شوند و از رسیدن به بالندگی و کمال مطلوب باز می‌مانند. از نمونه‌ها و مصادیق روشن خلق ناپسند می‌توان به بدزبانی، حسادت، سوءظن، لجاجت، تکبر، غرور، دروغ‌گویی و حرص اشاره کرد.

۴. سلامت جسمانی و روانی

برخورداری از سلامت جسم و روان، از شرایط لازم همسر مناسب است و اگر فردی به بیماری جسمی درمان‌ناپذیر و یا اختلال روانی شدید مبتلا باشد، گزینش او به عنوان همسر نادرست است، زیرا بیماری جسمی یا روانی عمیق و درمان‌ناپذیر، همیشه همراه انسان است و مانع ایفای کامل نقش همسری و مادری می‌شود و کارآمدی خانواده را به شدت دچار اختلال می‌کند. به همین دلیل، در احکام اسلامی وجود بسیاری از نقص‌های جسمی و روانی، مجوز فسخ ازدواج می‌شود^۲ و در صورتی که فرد

۱. «إذا جاءكم من ترضونَ خُلِقَه و دینَه فزوجوه». (وسائل الشیعه، ج ۱۴، ص ۵۹).

۲. اگر مرد پس از عقد بفهمد که زن یکی از این هفت عیب را دارد، می‌تواند عقد را به هم بزند: ۱. دیوانگی؛ ۲. مرض خوره؛ ۳. مرض برص؛ ۴. کوری؛ ۵. شل بودن، به طوری که معلوم باشد؛ ۶. آن که افضا شده باشد یعنی راه بول و حیض و یا راه حیض و غایط یکی شده باشد؛ ۷. آن که گوشت یا استخوانی یا غده‌ای در فرج او باشد که مانع نزدیکی شود. اگر زن پس از عقد بفهمد که شوهر او دیوانه است یا آلت مردی ندارد و نمی‌تواند وطی و نزدیکی کند یا تخم‌های او را کشیده‌اند، می‌تواند عقد را به هم بزند. اگر مرد یا زن به واسطه‌ی یکی از عیب‌هایی که در دو مسئله‌ی پیش گفته شد، عقد را به هم بزند، باید بدون طلاق از هم جدا بشوند. (خمینی، سیدروح‌الله، توضیح المسائل، مسئله‌ی ۲۳۸۰-۲۳۸۲).

فریب خورده باشد یا پس از عقد کشف شود، به شخص اجازه داده شده است که عقد ازدواج را یک طرفه فسخ کند، بدون این که هیچ چیزی بر او باشد.^۱ در آموزه‌های دینی، مسلمانان از ازدواج با بیماران و کسانی که فاقد عقل و شعور هستند، به شدت نهی شده‌اند؛ امیرمؤمنان، **علی** 7، در این باره می‌فرمایند:

«از ازدواج با احمق بپرهیزید، زیرا مصاحبت و زندگی با او بلاست است و فرزندانش تباه خواهند شد».^۲

شریک زندگی احمق نمی‌تواند کارآمدی خانواده را تضمین کند و خانواده را از مسیر کمال و بالندگی خارج می‌سازد.

۵. اصالت خانوادگی

در انتخاب شریک زندگی، اصالت، تعادل و شرافت خانوادگی وی مزیت است و شرط کمال، بالندگی و کارآمدی برشمرده می‌شود. فرزند خانواده، جزیی از آن و شاخه‌ای از آن درخت است و از ریشه‌های این درخت اصیل و شریف تغذیه کرده است. بسیاری از صفات رفتاری، اخلاقی، شخصیتی، اجتماعی و... خانواده، از راه وراثت، تربیت و محیط آن به فرزند منتقل می‌شود و در زندگی آینده‌ی وی تأثیرگذار است. پیامبر گرامی اسلام 9 در این باره می‌فرمایند:

«از خانواده‌های شایسته زن بگیرید، زیرا نطفه و ژن‌ها تأثیرگذارند».^۳

و مضمون روایت دیگری از آن حضرت این است :

نیک بنگر که چه کسی را برای مادری یا پدری فرزندت انتخاب

۱. در قانون مدنی در موارد ۱۱۲۰ - ۱۱۲۵ نیز به این نقص‌ها اشاره شده است. همچنین در عقدا نامه‌های رسمی جمهوری اسلامی نواقص آورده شده است.

۲. قال أمير المؤمنين 7 «اياكم و تزويج الحمقاء فان صحبتها بلاء و ولدها ضياع». (وسائل الشيعه، ج ۱۴، ص ۵۶).

۳. «تزوجوا في الحجر الصالح، فان العرق دساس». (طبرسی، مکارم/لاخلاق، ص ۱۹۸).

می‌کنی، زیرا ویژگی‌های ارزشی پنهانی منتقل می‌شود و بر فرزندان

تأثیرگذار است.^۱

بنابراین، کسانی که به دنبال تشکیل خانواده‌ای کارآمد و بالنده هستند، لازم است همسر خود را از خانواده‌ای انتخاب کنند که اعضای آن خانواده بدنام، پست و فرومایه نباشند تا مورد نهی رسول گرامی اسلام ﷺ قرار نگیرند؛ آن حضرت فرمودند:

«ای مردم، از گیاهانی که بر مزبله‌ها می‌روید، اجتناب کنید». سؤال شد که مقصود شما از گیاه و سبزی که بر مزبله می‌روید، چیست؟ آن حضرت پاسخ دادند: «زن زیبایی که در خانواده‌ی پست و فرومایه پرورش یافته باشد».^۲

۶. زیبایی ظاهری و میل و علاقه

زیبایی و جذابیت ظاهری در همسر، مزیت واقعی است و نمی‌توان آن را نادیده گرفت. این ویژگی یکی از ملاک‌های مهم در پیوند ازدواج و ادامه‌ی آن می‌باشد. مرد دوست دارد با همسری زیبا ازدواج کند. همچنین زن دوست دارد با مردی خوش‌قیافه و زیبا پیوند زناشویی برقرار سازد. جذابیت و کشش زیبایی، ویژگی طبیعی است که در متون دینی و اسلامی برای آن شواهد متعددی وجود دارد. توجه به آن، مورد مخالفت واقع نشده و برعکس به آن ترغیب شده است. رسول خدا ﷺ فرمودند:

«خوبی را نزد خوبرویان بجوئید، زیرا اعمال و رفتار آنان برای نیکویی شایسته‌تر

است».^۳

به همین دلیل، اسلام به مرد اجازه داده است که پیش از ازدواج، زنی را که قصد

۱. «انظر فی ای شیء تصنع ولدک، فان العرق دساس». (علاءالدین هندی، کنز العمال، ج ۱۶، ص ۲۹۵).

۲. «ایها الناس ایکم و خضراء الدمن قیل یا رسول الله و ما خضراء الدمن؟» قال: «المرأة الحسناء فی منبت السوء». (وسائل الشیعه، ج ۱۴، ص ۲۹).

۳. «اطلبوا الخیر عند حسان الوجوه فان فعالهم احری ان یکون حسناً». (بخاری، ج ۷۱، ص ۱۸۷).

دارد با او ازدواج کند، به خوبی ببیند و اگر مورد پسند واقع شد، از او خواستگاری نماید. نگاه کردن مرد به صورت زنی که می‌خواهد با او ازدواج کند، جایز است، به شرط آن که بداند که مانع شرعی از ازدواج با او نیست و احتمال هم بدهد که زن ازدواج را قبول می‌کند و احتمال بدهد که با این نگاه کردن اطلاع تازه‌ای پیدا می‌کند. با این شرایط، نگاه کردن فقط برای این مرد جایز است، اگر چه چند مرتبه باشد، بلکه چنین نگاه کردنی برای جلوگیری از نزاع پس از عقد مستحب نیز هست و اجازه‌ی زن هم در آن لازم نیست و بنا بر اظہر نگاه کردن به مو و محاسن دیگر آن زن هم با همین شرایط جایز است و وجهی دارد که زن هم بتواند به مردی که می‌خواهد با او ازدواج کند، با شرایطی که گفته شد، نگاه کند.^۱

اگر در ازدواج میل و علاقه وجود نداشته باشد، از ابتدای تشکیل خانواده نارضایتی خود را نشان می‌دهد؛ بنابراین، علاقه و میل فردی که قصد ازدواج دارد، بسیار بااهمیت است و بر میل و نظر والدین ترجیح می‌یابد.^۲ تأکید آموزه‌های دینی بر این پدیده‌ی روان‌شناختی، یعنی گرایش عاطفی به طرف مقابل در زن و مرد^۳ در آستانه‌ی ازدواج، به این دلیل است که هدف مهم ازدواج، یعنی علاقه و دوستی زن و شوهر نسبت به یکدیگر و آرامش روانی به دست آید؛ بنابراین، توجه به زیبایی و جذابیت ظاهری، زمینه‌ی اساسی میل و علاقه‌ی دو طرف به یکدیگر را فراهم می‌آورد و زمینه‌ساز استمرار عواطف مثبت بین زن و شوهر می‌شود.

۱. بنی هاشمی، سیدمحمدحسین، رساله توضیح المسائل مراجع، احکام نگاه کردن.

۲. تزوج التی هویت ودع التی یهوی ابواک، (همان، ج ۱۰۰، ص ۲۳۵).

۳. خیر الجواری ما کان لک فیها هوی و کان لها عقل و ادب، (وسائل الشیعه، ج ۱۴، ص ۱۳).

۷. برخورداری از دانش

دانش و سواد برای انسان، کمال واقعی است و در سعادت انسان تأثیر بسیاری دارد و آموختن آن بر هر زن و مرد مسلمان واجب است.^۱ این ویژگی در انتخاب و گزینش همسر نیز مورد توجه می‌باشد و برای همسر مزیت برشمرده می‌شود و برای تکامل و انجام وظایف همسری و تربیت فرزند لازم است. با همسری که از دانش کافی برخوردار است، بهتر می‌توان به تفاهم رسید. چنین همسری مصالح خانواده را بهتر می‌شناسد و درک می‌کند و در تعلیم و تربیت فرزندان توانمندتر و معاشرت با او لذت‌بخش‌تر است. البته باید توجه داشت که هنگام انتخاب همسر تحصیلات و سواد به تنهایی نمی‌تواند مزیت تلقی شود، بلکه به کارگیری دانش بیش از اصل دانش اهمیت دارد. افزون بر این، اگر چنین شخصی واجد شرایط دیگر، مانند ایمان و دین‌داری، عقل و اخلاق و عفت و شرافت خانوادگی نباشد، نمی‌تواند کارآمدی خانواده را تضمین کند. پس ضرورت دارد که همه‌جانبه و به تمامی شرایط انتخاب همسر توجه و آن‌گاه به ازدواج اقدام شود.

۸. تناسب زن و شوهر

با ازدواج، سیستم جدیدی به نام خانواده تشکیل می‌گردد و پدید می‌آید؛ اجزای اصلی و اولیه‌ی آن، زن و مرد هستند و هر قدر بین این دو جزء و عنصر، هماهنگی، همفکری، سنخیت و تناسب بیشتر باشد، استوارتر، مستحکم‌تر، پرمثمرتر، شیرین‌تر، لذت‌بخش‌تر و جاودانه‌تر خواهد بود و هرچه از تناسب بین اجزا کاسته شود، زندگی مشترک و ارتباط بین اجزای خانواده سست‌تر، تلخ‌تر، کم‌ثمرتر و ناپایدارتر خواهد بود و امیدی به کارآمدی چنین سیستمی نیست. زن و مردی که در کنار هم قرار می‌گیرند و می‌خواهند عمری با هم زندگی کنند و با اشتراک در امور و اتخاذ تصمیم‌های مشترک،

۱. طلب العلم فریضة علی کل مسلم، (کلینی، اصول کافی، ج ۱، کتاب فضل العلم، ح ۱).

به تربیت فرزندان خود پردازند و زمینه‌ی سعادت خود و فرزندان را فراهم آورند، حتماً باید هماهنگ و هم‌سنخ و از تناسب مطلوب برخوردار باشند.

تعالیم اسلام نیز در گزینش همسر، بر اصل تناسب، همتایی و همانندی پسر و دختر با عنوان اصل کفویت تأکید دارد و توصیه می‌کند که بهتر است زن و مرد در ویژگی‌های مناسب برای ازدواج، مشابه و تقریباً هم‌تا باشند. این شرط، که در سخنان اولیای دین : مورد تأکید قرار گرفته، بر قاعده‌ی همسان همسری در جامعه‌شناسی خانواده مطابق است. البته این همسانی بیشتر درباره‌ی ایمان تأکید گشته و زن و مرد به سبب ایمان، همتای یکدیگر دانسته شده‌اند.^۲ پس از همانندی و تشابه زن و مرد در ایمان و باورهای دینی، تشابه مراتب ایمان، تقوا و ویژگی‌های اخلاقی نیز باید مورد توجه قرار گیرد. گفته شده است اگر حضرت علی 7 نبودند، هم‌تا و همانندی برای ازدواج با حضرت زهرا علیها السلام در انسان‌ها یافت نمی‌شد^۳ که به همانندی در مراتب ایمان و ویژگی‌های اخلاقی اشاره دارد.

تصریح قرآن به تعلق افراد پاک و وارسته به افراد پاک،^۴ دلیل دیگری بر همتایی زن و مرد در تقوی، دوری از گناهان و دین‌داری است.^۵ در نظرسنجی از دانشجویان، تفاهم اخلاقی و تشابه در باورهای دینی، یکی از ملاک‌های همسر ایده‌آل اعلام شده است.^۶ به جز تناسب در ایمان، باورهای دینی، اخلاقی و تقوا، که مورد تأکید روایات اسلامی قرار گرفته است، به تناسب‌های مورد نیاز و نسبی دیگری می‌توان اشاره کرد. این تناسب‌ها عبارت‌اند از:

۱. همتایی و هماهنگی فرهنگی و فکری؛^۲ تناسب در سطح تحصیلات؛^۳ همتایی

۱. انکحوا الکفاء و انکحوا فیهم و اختاروا النطفکم، (وسائل‌الشیعه، ج ۲۰، ص ۴۸).

۲. المؤمن کفو المؤمنة والمسلم کفو المسلمة، (همان، ص ۴۴).

۳. «لولا أن الله خلق فاطمة لعلی ما كان لها علی وجه الارض کفو، آدم فمن دونه». (همان، ج ۱۴، ص ۴۹).

۴. «الطَّيِّبَاتُ لِلطَّيِّبِينَ وَالطَّيِّبُونَ لِلطَّيِّبَاتِ». نور: ۲۶.

۵. طباطبایی، سیدمحمدحسین، تفسیر المیزان، ج ۱۵، ص ۱۱۵.

۶. حق دوست، ۱۳۷۴ش، به نقل از سالاری‌فر، محمدرضا، خانواده در نگرش اسلام و روانشناسی، ص ۳۵.

جسمی و جنسی؛ ۴. تناسب در زیبایی؛ ۵. تناسب سنی؛ ۶. تناسب اقتصادی؛ ۷. تناسب خانوادگی؛ ۸. تناسب سیاسی؛ ۹. تناسب اجتماعی؛ ۱۰. هماهنگی روحی و روانی؛ ۱۱. هماهنگی نگرش‌ها؛ ۱۲. تشابه در امور روان‌شناختی، مانند هوش و عواطف.

توجه به این نکته ضروری است که کفو بودن و همانندی زن و شوهر، با وجود اهمیت زیاد، از ملاک‌های نسبی است. مفهوم کفو، نسبی می‌باشد، بدین معنا که دارای مراتب متعددی است و همتایی دو نفر در جمع‌بندی همه‌ی ملاک‌ها باید در نظر گرفته شود. ممکن است فردی در مقایسه با فرد مورد نظر برای گزینش همسری، در جنبه‌هایی بالاتر باشد، در حالی که همسر او در جنبه‌های دیگری از او بالاتر است. در کلمات اولیای دین : آمده است: همتا و همشأن به این است که فرد، پاکدامن و زندگی با او همراه با آسایش باشد.^۱ در جایی دیگر، **امام رضا 7** می‌فرماید:

اگر ما می‌خواستیم اعضای خانواده‌ی خود را به افرادی که کاملاً

همتا و همشأن ما باشند، به همسری بدهیم، بدون همسر می‌ماندند...^۲

از مجموع این روایات روشن می‌شود که همتایی در ازدواج، نسبی و لازم است و در برخی شرایط، از آن صرف نظر می‌شود. با این حال، از این نکته نباید غفلت کرد که اختلاف زیاد بین زن و شوهر و نبود تناسب، موجب تفاوت‌هایی در رفتارهای مختلف آنان می‌شود و امکان بروز بحران در خانواده را به دنبال دارد.^۳ بنابراین، ملاک تناسب در جمع‌بندی ملاک‌های همسر مناسب، دارای وزن اهمیت شایانی است.

۹. صفات ویژه‌ی دختر

براساس تعالیم اسلام، برای گزینش زن ویژگی‌های منحصر به فرد این جنس نیز مورد توجه قرار گرفته است و از مزیت‌های زن و شرایط کمال ازدواج به شمار می‌رود.

۱. الکفون آن یكون عقیفاً و عنده یسار، (مجلسی، محمدباقر، بحارالانوار، ج ۱۰، ص ۳۷۲).

۲. همان، ج ۷۵، ص ۳۶۷.

۳. ساروخانی، باقر، مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی خانواده، ص ۶۳.

فرزندآوری،^۱ دوشیزه بودن،^۲ زیبایی چهره،^۳ فروتنی در برابر همسر،^۴ سهل‌گیری و نرم‌خویی،^۵ امانت‌داری،^۶ سپاس‌گزاری از همسر،^۷ مهربانی و عشق به فرزندان،^۸ مهارت در اداره‌ی خانه، کم بودن مهریه^۹ و کم بودن هزینه‌ی ازدواج و سایر مخارج شخصی،^{۱۰} از مواردی است که به صراحت در روایات به آنها اشاره شده است.

منابع

۱. قرآن کریم، ترجمه‌ی مکارم شیرازی، ناصر، تهران و قم، انتشارات دارالقرآن الکریم، ۱۳۷۸ ش.
۲. آذربایجانی، مسعود و دیگران، روان‌شناسی اجتماعی با نگرش به منابع اسلامی، قم، پژوهشکده‌ی حوزه و دانشگاه و سمت، ۱۳۸۲ ش.
۳. افروز، غلامعلی، مبانی روان‌شناختی ازدواج در بستر فرهنگ و ارزش‌های اسلامی، تهران، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۸۱ ش.
۴. الممتقی، علی بن حسام الدین، کنز العمال فی سنن الاقوال و الافعال، بیروت، نشر مؤسسه الرساله، ۱۴۰۵ ق.
۵. آمدی، عبدالواحد، عرر الحکم و درر الحکم، قم، انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی، ۱۳۶۶ ش.
۶. امینی، ابراهیم، انتخاب همسر، قم، سازمان تبلیغات اسلامی، ۱۳۸۶ ش.
۷. بستان، حسین، اسلام و جامعه‌شناسی خانواده، قم، پژوهشکده‌ی حوزه و دانشگاه، ۱۳۸۳ ش.
۸. بستان، حسین، اسلام و تفاوت‌های جنسیتی، قم، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، ۱۳۸۸ ش.
۹. بنی‌هاشمی، سیدمحمدحسین، توضیح المسائل مراجع، قم، دفتر انتشارات اسلامی، ۱۳۸۳ ش.
۱۰. حر عاملی، محمدبن حسن، وسائل الشیعه، تحقیق ربانی شیرازی، عبدالرحیم، بیروت، دار احیاء التراث العربی، ۱۹۹۱ م.
۱۱. خمینی، روح‌الله، توضیح المسائل، تهران، مؤسسه‌ی تنظیم و نشر آثار امام خمینی رحمته، ۱۳۸۳ ش.
۱۲. ساروخانی، باقر، مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی خانواده، تهران، سروش، ۱۳۸۳ ش.
۱۳. سالاری‌فر، محمدرضا، خانواده در نگرش اسلام و روان‌شناسی، قم، پژوهشکده‌ی حوزه و دانشگاه و سمت، ۱۳۸۵ ش.
۱۴. ستیر، ویرجینا، آدم‌سازی در روان‌شناسی خانواده، ترجمه‌ی بیرشک، بهروز، تهران، انتشارات رشد، ۱۳۸۴ ش.
۱۵. سیف، سوسن، تئوری رشد خانواده، تهران، نشر دانشگاه الزهراء علیها، ۱۳۶۸ ش.
۱۶. سیوطی، جلال‌الدین، الدر المنثور، قم، نشر مکتبه آیت‌الله المرعشی النجفی، ۱۴۰۴ ق.
۱۷. صالحی فدردی، جواد، رضامندی زناشویی، فصل‌نامه‌ی تازه‌های روان‌درمانی، سال چهارم، ش ۱۲ و ۱۳، ۱۳۷۸ ش.
۱۸. طباطبایی، سیدمحمدحسین، تفسیر المیزان، ترجمه‌ی موسوی همدانی، سیدمحمدباقر، قم، انتشارات جامعه مدرسین، ۱۳۷۴ ش.

۱۹. قرائتی، محسن، تفسیر نور، ج ۷، قم، مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن، ۱۳۸۰ ش.
۲۰. قمی، شیخ عباس، سفینه البحار و مدینه الحکم و الآثار، قم، دارالاسوه، ۱۴۲۲ ق.
۲۱. کلینی، محمد یعقوب، اصول کافی، ترجمه‌ی مصطفوی، سیدجواد، تهران، نشر فرهنگ اهل بیت :، بی تا.
۲۲. مجلسی، محمدباقر، بحار الانوار، بیروت، مؤسسه الوفاء، ۱۹۸۳ م.
۲۳. محمدی ری شهری، محمد، میزان الحکمه، ترجمه‌ی شیخی، حمیدرضا، قم، دارالحدیث، ۱۳۷۹ ش.
۲۴. مصباح یزدی، محمدتقی، مجموعه آثار، قم، انتشارات مؤسسه‌ی آموزشی و پژوهشی امام خمینی رحمته، ۱۳۸۶ ش.
۲۵. مصطفوی، سید جواد، بهشت خانواده، نشر قدس، قم، دارالفکر، ۱۳۷۲ ش.
۲۶. مطهری، مرتضی، مجموعه آثار، قم، انتشارات صدرا، ۱۳۸۲ ش.
۲۷. مظاهری، علی اکبر، جوانان و انتخاب همسر، قم، انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی، ۱۳۸۳ ش.
۲۸. مکارم شیرازی، ناصر، اخلاق در قرآن، قم، مدرسه‌ی الامام علی بن ابی طالب ۷، ۱۳۷۷ ش.
۲۹. میرخانی، عزت‌السادات، رویکردی نوین در روابط خانواده، تهران، سفیر صبح، ۱۳۸۰ ش.
۳۰. نوری طبرسی، حسین، مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، قم، انتشارات آل‌البیت :، ۱۴۰۸ ق.